

Номінація "Урок літератури — це витвір мистецтва"

Система уроків з вивчення творчості
Михайла Коцюбинського

Людмила Цьома,

вчитель Смілянської загальноосвітньої
школи I—III ступенів №6
Черкаська обл.

Урок перший

Тема: Михайло Коцюбинський. Життя і творчість письменника, гуманізм світогляду. Загальна характеристика творчості. Еволюція художньої свідомості митця: від народництва і реалізму до модернізму.

Мета: формувати знання учнів про основні події життєвого і творчого шляху письменника; початкові уявлення про імпресіоністичний стиль у літературі; розвивати навички конструктивного мислення, уміння працювати в групі; виховувати повагу та інтерес до творчості Михайла Коцюбинського; культуру читача.

Обладнання: кольорові капелюхи, таблиці, підручники.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу (з використанням інтерактивних технологій).

Епіграф до уроку: *Все життя моє — в літературі.*

Михайло Коцюбинський

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності

Вступне слово вчителя. На початку нашої розмови про видатного українського митця Михайла Коцюбинського хочу процитувати сучасного письменника і вченого Валерія Шевчука: "Творчість Коцюбинського увійшла у золотий фонд української літератури, а коли говорити про літературу ХХ століття, то саме він був однією із найяскравіших зірок, які її утверджували".

І це справді так. Михайла Коцюбинського перекладали в Європі ще за життя, а видавці навіть конкурували між собою за право надрукувати його нову річ. А почалася творча біографія письменника з оповідань для дітей: "Андрій Соловейко, або Вченіє світ, а невченіє тьма", "Харитя", "Ялинка", "Маленький грішник".

Учні читають **уривки із оповідання "Харитя"** (на тлі ліричної мелодії).

Учитель. Відразу після публікації цього твору в львівському журналі "Дзвінок" у 1891 році Панас Мирний написав авторові: "Прочитав я її й не стямився. У такій невеличкій приповідці та так багато сказано! Та як сказано? Чистою, як кринична вода, народною мовою; яскравим, як сонячний промінь, малюнком, невеличкими добірними нарисами, що розгортають перед очима велику — безмірно велику — картину людського горя, краси світової, виявляють безодню глибоких думок, таємні поривання душі, заобі невеличкого серця. Та так тільки справжній художник може писати!"

Метод "Мікрофон"

— "Та так тільки справжній художник може писати!" — запевняв Панас Мирний, окреслюючи індивідуальні особливості письменницького стилю Коцюбинського. А які особливості письменницької манери Коцю-

бинського хотіли б відзначити ви? (*Правдивість, гуманність, ліричність оповіді; майстерність у зображенні пейзажу та створенні характеру героя; увага до внутрішнього світу героїні тощо.*)

— Як би ви прокоментували оповідання "Харитя" на читацькому сайті в Інтернеті? Висловіть своє враження двома-трьома реченнями.

II. Оголошення теми та очікуваних навчальних результатів

Учитель. Після цього уроку ви зможете:

— розповідати про життєвий і творчий шлях письменника;

— називати і коротко характеризувати його основні твори;

— визначати стильові особливості творчості письменника;

— розмірковувати про гуманістичний світогляд М. Коцюбинського.

III. Інтерактивна вправа "Шість капелюхів"

Робота в групах.

I група "Білі капелюхи"

Інструктування учнів

Ви перебуваєте в режимі "білого капелюха". А це означає, що вас мають цікавити лише факти. Тож ви опрацюєте певний матеріал і збережете детальну інформацію.

Завдання для групи "Білі капелюхи" (інформація)

1. Прочитайте в підручнику фрагмент статті "Дитинство і юність М. Коцюбинського" (стор. 174—175).

2. Виберіть і запишіть у зошит інформацію про те, що сприяло в дитинстві та юності розвитку творчого таланту майбутнього письменника.

Виконання завдання

Факти

— Мати мала вишуканий естетичний смак, тож розвивала відчуття прекрасного і любов до літератури й мистецтв у своїх дітей.

— Любов до всього українського: мови, пісень, переказів про славу минувшину, звичаїв, обрядів.

— Творчі здібності: в 12 років Михайло пише повість з фінського життя.

— Мав змогу читати у Шаргородському духовному училищі твори Тараса Шевченка, Марка Вовчка, Григорія Квітки-Основ'яненка та європейських класиків.

II група "Жовті капелюхи"

Інструктування учнів

Жовтий колір — це символічне відображення оптимізму. Отримавши жовтий капелюх, ви маєте сконцентрувати увагу на позитивних моментах біографії М. Коцюбинського певного періоду.

Завдання для групи "Жовті капелюхи"
(оптимістичний погляд)

1. Прочитайте фрагмент статті, в якому йдеться про період активної політичної, професійної, творчої діяльності молодого М.Коцюбинського, його захоплення визвольним рухом, політичною боротьбою (стор. 175—176).

2. Заповніть другу колонку таблиці — "Позитивні наслідки подій в житті письменника".

Таблиця 1

Період активного політичного, професійного, творчого життя Михайла Коцюбинського

Події життя	Позитивні наслідки подій
1883—1885 рр. Кам'янець-Подільський. Член таємного гуртка народовольців	Написав перше оповідання "Андрій Соловійко, або Вченіє світ, а невченіє тьма" (1885). Надрукував вірш "Наша хатка" у львівському журналі "Дзвінок".
Подорож до Львова. Знайомство з І. Франком.	Спробував себе у жанрі художнього перекладу. Переклав окремі твори А.Міцкевича, Г.Гейне, Е. Ожешко, Ф. Достоєвського.
1885 р. Увійшов до підпільної "Молодої громади" українофілів-соціалістів, за що був притягнутий до суду.	У Вінниці юнак здобув великий авторитет, тож громадськість обрала його гласним міської думи.
1892 р. Увійшов до таємного "Братства тарасівців".	"Тарасівці" прагнули розширити тематичні межі української літератури, підвищувати художність творів красною письменства. Коцюбинський створив літературний маніфест "тарасівців".
1891 р. Коцюбинський отримав атестат народного вчителя.	Учні дуже любили свого наставника й довірливо розповідали йому про своє життя. На основі дитячих розповідей Коцюбинський написав оповідання "Харитя", "Ялинка", "Маленький грішник".
Учителював у с. Лопатинці на Вінниччині.	Створив першу повість для дорослих читачів "На віру".

III група "Чорні капелюхи"

Інструктування учнів

Ви отримали чорний капелюх. А це означає, що ви маєте критично поглянути на події конкретного періоду життя М. Коцюбинського, визначити негативні наслідки цих подій.

Завдання для групи "Чорні капелюхи" (критичний погляд)

1. Прочитайте фрагмент із біографічної статті про М.Коцюбинського, в якому йдеться про діяльність письменника в Кишиневі, Криму, Чернігові (стор.177—178).

2. Заповніть другу колонку таблиці — "Негативні наслідки подій".

Таблиця 2

М.Коцюбинський у Бессарабії, Криму, Чернігові (1892—1913)

Події життя	Негативні наслідки
З 1892 року працює членом філоксерної комісії, створеної для боротьби з епідемією на виноградниках у Бессарабії. З 1895 року продовжив цю справу в Криму.	Восени 1896 р. застудився, працюючи в польових умовах, і тяжко захворів.
Опублікував у галицькому журналі "Зоря" повість "Для загального добра" (1896), у якій показав трагедію зубожіння молдавських трударів внаслідок політики царського уряду.	Губернатор категорично відмовив Коцюбинському в посаді у Чернігівському земстві через неблагонадійність.
Разом з однодумцями заснував у Чернігові організацію "Просвіта".	Культурно-просвітницька діяльність письменника ще більше занепокоїла губернатора, який нацькував на Коцюбинського жандармів і шовіністично налаштовану публіку, що домоглася виключення з "Просвіти" митця.

IV група "Червоні капелюхи"

Інструктування учнів

Червоний колір відповідає за почуття, враження та інтуїцію. Це такі сфери психологічного життя людини, які неможливо пояснити. Людей завжди цікавила сфера почуттів, вражень. Тому у мистецтві й літературі виник напрям імпресіонізм, представники якого намагалися показати найтонші відтінки настрою, почуттів людини.

Завдання для групи "Червоні капелюхи"

(почуття, враження)

1. Опрацювати словникову статтю "Імпресіонізм" (стор. 181).

2. Прочитати уривок із новели "Цвіт яблуні". Підкреслити художні засоби, якими Коцюбинський передає почуття невимовної туги головного героя, та прокоментувати їх.

3. Пояснити думку сучасного літературознавця Валерія Шевчука: "Ніхто ніколи ні до Коцюбинського, ні після нього не створював пластикою слова такого виняткового враження, і саме в тому нам бачиться не-

меркнуча велич його художніх тканин."

Виконання завдання

Уривок із оповідання М.Коцюбинського "Цвіт яблуні"

"...Я щільно причинив двері од свого кабінету. Я не можу... Я рішуче не можу чути того здушеного, з присвистом віддиху, що, здається, сповнює собою весь дім. Там, у жіночій спальні, вмирає моя дитина. Я ходжу по своєму кабінету, ходжу вже третю безсонну ніч, чуткий, як настроєна арфа, що гучить струнами од кожного руху повітря. Моя лампа під широким картоновим абажуром ділить хату на два поверхи — вгорі темний, похмурий, важкий, під ним — залитий світлом, із ясними блисками і з сіткою тіней. Послана на кушетці й неторкана постіль особливо різко око. За чорними вікнами лежить світ, затоплений ніччю, а моя хата здається мені каютою корабля, що плине десь у невідомому чорному морі разом зо мною, з моєю тугою і моїм жахом".

V група

"Зелені капелюхи"

Інструктування учнів.

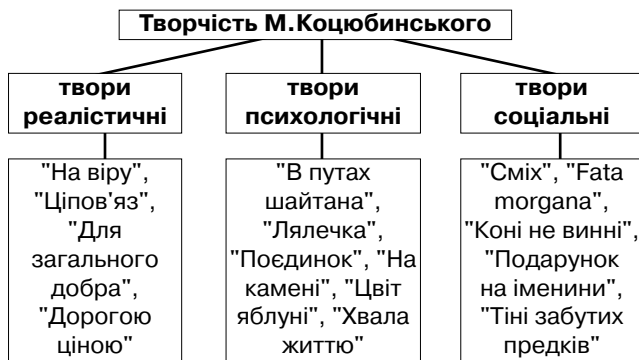
Зелений колір — це колір креативності, колір альтернативних рішень, нових можливостей та ідей. Отримавши зелений капелюх, ви маєте зосередитись на тому, який внесок зробив М. Коцюбинський в українську літературу.

Завдання для групи "Зелені капелюхи"

1. Скориставшись статтею підручника, скласти схему "Творчість М. Коцюбинського".

2. Прочитати статтю про новаторство творчості М. Коцюбинського.

3. Виписати ознаки літературного новаторства М. Коцюбинського.

Стаття

Михайло Коцюбинський — письменник-новатор

Михайло Коцюбинський — великий письменник-гуманіст, виразник народних дум і прагнень. Він посідає одне з чільних місць в історії української літератури. Його повісті, оповідання та новели яскраво відтворюють не тільки глибинні соціальні зрушення в суспільстві кінця XIX — початку XX ст., а й активні пошуки, якими характеризувався літературний процес на межі двох століть: він приніс в українську літературу елементи декадентства, символізму, неоромантизму — усього того, що дістало назву **модернізму**.

Як *натуралістичний імпресіоніст*, а пізніше як *психологічний імпресіоніст*, він змальовував найтонші й найглибші порухи людської душі. Цей стиль психологічного імпресіонізму такий самобутній, що його можна вважати виробленим самим письменником. Він формує *імпресіоністичну манеру письма*.

М. Коцюбинський створює жанр *психологічної новели*. Сюжет у психологічній новелі відходить на другий план. Портретні описи майже відсутні, усе підпорядковується одній меті — тонкому проникненню в психологічний світ людини. Нюанси душевних поривань і глибокі переживання становлять справжню драматургічну колізію новели.

Яскравою індивідуальною особливістю письменницького стилю Коцюбинського є привнесення живопису літературу, підпорядкування його ідейно-художній концепції твору.

Принципово новою стає й *система поезики*: письменник зображує все крізь призму внутрішніх переживань персонажів. Коцюбинський змальовує не стільки вчинки, поведінку героя, навколишній світ, скільки його враження про самого себе та цей світ.

Як ніхто в європейській літературі до й після Коцюбинського, він умів підпорядковувати *композицію твору* розкриттю *внутрішнього світу героя* або тим ідейно-художнім завданням, які ставив перед собою.

Мовна практика Коцюбинського — один із яскравих прикладів творчого підходу до розвитку літературної мови. Не заперечуючи ваги різних стилів української літературної мови, слів-новотворів, оригінальних виразів, конструкцій, він вважав головним джерелом збагачення мови української художньої літератури загальнонародну мову.

За думкою сучасного літературознавця Сергія Єфремова, "Од українського реалізму взяв він твердий ґрунт і прозору ясність думки; од французького натуралізму — тверезий погляд на неабияке шукання потрібної йому краси всюди, куди тільки може око художника зазірнути. Але ж од себе додав сюди своєї

власної найкоштовнішої риси: оте глибоке переймання психікою героїв, вигадливість художніх образів, уміння передавати настрої й внутрішні переживання, нарешті, бунт проти засмічування душі..., аристократизм духу і невпинне простування до світла, до краси, до ідеалу — це вже самому Коцюбинському належить, це його власне, не позичене добро".

Літературне новаторство М. Коцюбинського

1. Привніс в українську літературу елементи декадентства, символізму, неоромантизму — усього того, що дістало назву *модернізм*.

2. Коцюбинський виробив стиль *психологічного імпресіонізму*.

3. Письменник створив жанр *психологічної новели*.

4. М. Коцюбинський привніс живопис у літературу, підпорядкував його ідейно-художній концепції твору, створив *імпресіоністичну манеру письма*.

5. Принципово нова *система поезики*: письменник зображує все крізь призму внутрішніх переживань персонажів, змальовує не стільки вчинки, поведінку героя, навколишній світ, скільки його *враження про самого себе та цей світ*.

6. Письменник підпорядковує *композицію твору* розкриттю *внутрішнього світу героя*.

7. Джерелом збагачення мови художньої літератури письменник вважав загальнонародну мову.

8. "...бунт проти засмічування душі..., аристократизм духу і невпинне простування до світла, до краси, до ідеалу".

Презентація роботи груп

V. Рефлексія результатів

Складання цільної розповіді про життєвий і творчий шлях письменника.

VI. Підсумки

Учитель. Ми розглянули життєвий і творчий шлях М. М. Коцюбинського, використавши при цьому *паралельне конструктивне мислення*. Нагадаю: ми просто збирали *інформацію* (це робила група "Білі капелюхи"). Ми зосереджували увагу на *позитивних* моментах біографії М. Коцюбинського. Це робила група "Жовті капелюхи". Ми мали змогу *критично* поглянути на події в житті М. Коцюбинського. Це зробила група "Чорні капелюхи". Група "Червоні капелюхи" мала змогу простежити, як письменник зображує почуття героїв та створює *настрій* у своїх творах. Група "Зелені капелюхи", *креативно* попрацювавши, з'ясувала, що нового привніс М. Коцюбинський в українську літературу.

Інструктування учнів. У нас залишився синій капелюх. Я пропоную "приміряти" його усім, оскільки синій колір відповідає за організацію розумових процесів.

Тому він нам допоможе узагальнити досягнуте і поставити нову мету.

Метод "Мікрофон"

1. Поділіться враженнями, чи комфортно ви себе почували, використовуючи один тип конструктивного мислення?

2. Як ви оцінюєте таке засвоєння знань за 12-бальною шкалою?

3. Наскільки корисно, на вашу думку, розвивати всі типи конструктивного мислення?

4. Чи виникли у вас труднощі із складанням з різних фактів загальної картини життя М. Коцюбинського?

5. Що б ви хотіли ще дізнатися про життя і творчість М. Коцюбинського?

VII. Домашнє завдання

Опрацювати статтю підручника (стор. 174—181), використавши усі "капелюхи" (усі типи конструктивного мислення). Заповнити таблицю "Основні твори М. Коцюбинського". Прочитати психологічну новелу

"Intermezzo". **Провести** попередні спостереження над текстом: визначити риси літературно-художнього новаторства М. Коцюбинського.

Назва	Рік написання	Жанр	Тематика
"Харитя"			
"Цвіт яблуні"			
Intermezzo			
Fata morgana			
"Подарунок на іменини"			
"Коні не винні"			
"Тіні забутих предків"			

Урок другий

Тема: Психологічна новела "Intermezzo". Автобіо-графічна основа новели. Проблеми душевної рівноваги, повноцінного життя, специфіка творчого процесу

Мета: вчити учнів розпізнавати; характеризувати та пояснювати глибокий психологізм новели, особливості її композиції; розвивати літературно-аналітичні навички школярів; виховувати прагнення жити у гармонії зі світом людей і природи, естетичні почуття, культуру читача.

Обладнання: таблиця "Цитатна стенограма психологічних станів героя", схеми, підручники.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу (з використанням інтерактивних технологій, технології розвитку критичного мислення).

Епіграф до уроку: *Треба налагодити "пошарпані" грубими пучками струни душі, йти до людей.*

М. Коцюбинський

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань

Учитель. Удома ви прочитали твір М. Коцюбинського "Intermezzo". З'ясуємо, які ж враження виникли у вас після прочитання твору.

Асоціативна вправа "Кольорова гама"

◆ З яким кольором ви асоціюєте своє враження від новели "Intermezzo"? Поясніть. (Учні, як правило, називають жовтий та блакитний кольори, асоціюючи їх із сонцем, небом, піднесеним настроєм героя, який перебуває на лоні природи.)

◆ А в якому кольорі вам уявляється початок новели? (Учні можуть назвати сірий або чорний колір, який відповідає внутрішньому стану героя.)

Учитель. Ми поділилися враженнями від твору. Як бачимо, воно у всіх схоже. А тепер час з'ясувати ваше розуміння новели "Intermezzo".

Запитання

1. Коротко розкажіть про послідовність подій твору, не згадуючи психологічних станів героя. (Хтось приїздить із міста в село. Оселяється в сільському будинку. Ходить полями, милується красою природи. Зустрічає людину, розпитує про її страждання. Повертається до міста.)

2. Скільки загадок для читача у цій історії? (Практично нічого не відомо про героя: автор не ідентифікує свого героя: не називає його імені, віку, професії, не дає опису його зовнішності; не пояснює жодних обставин його життя тощо.)

II. Мотивація навчальної діяльності

Вправа "Займи позицію"

Завдання. Оцініть своє розуміння твору за 10-бальною шкалою.

◆ Хто вважає, що зрозумів новелу на 9—10 балів

(все зрозуміло, "білих плям" не залишилося)?

◆ Хто оцінює своє розуміння твору на 6—8 балів (зрозуміло в загальних рисах, проте є багато моментів, які мені хотілося б з'ясувати)?

◆ Хто вважає, що зрозумів твір на 4—5 балів (багато що не зрозуміло, хотів би прочитати коментарі до новели)?

◆ Хто оцінює своє розуміння твору на 1—3 бали (твір здається суцільною загадкою, потрібне повторне прочитання з аналізом та коментарями)?

III. Оголошення теми та мети уроку

Учитель. Сьогодні ми маємо максимально наблизитися до розуміння твору. Для цього нам потрібно:

◆ з'ясувати особливості психологічної новели як жанру;

◆ пояснити назву твору;

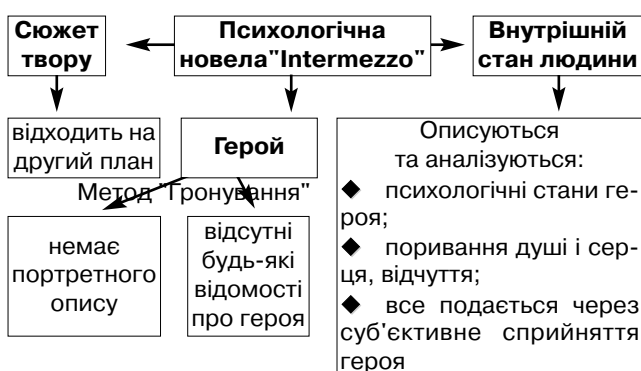
◆ дізнатися про його автобіографічну основу;

◆ визначити композицію твору;

◆ провести спостереження над текстом новели.

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Особливості психологічної новели

Учитель. Отже, як ви помітили, у психологічній новелі все підпорядковується одній меті — тонкому проникненню в психологічний світ людини, в нюанси її душевних поривань і відчуттів.

2. Назва твору

Словникова робота. Прочитати визначення слова "інтермецо" у підручнику (стор. 184), записати у зошит.

Інтермецо — з італійської перекладається як *ле-репачино, пауза*. У музиці так називають інструментальну п'єсу довільної будови або окремий оркестровий епізод в опері, що сприймається як музичний антракт між актами опери. Отже, в переносному значенні це слово можна розуміти як *перерву в творчості, насолоду від природи, відпочинок*.

3. Автобіографічна основа твору

Робота з підручником

Завдання. Прочитати фрагмент статті підручника (стор. 183), записати ланцюжок подій із життя письменника, які покладені в основу новели.

(*Фізичне й нервово виснаження письменника; приїзд до мецената Євгена Чикаленка, який мешкав у селі Кононівка на Полтавщині; самоспостереження (стали основою твору).*)

4. Композиція твору

Твір скомпоновано за законами внутрішнього відчуття письменника: це десять невеличких етюдів, що передають градацію настроїв і відчуттів автора. "Intermezzo" можна вважати твором імпресіоністичним.

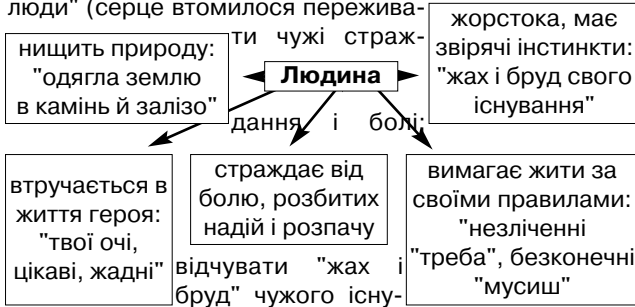
4. Робота з текстом твору

Учитель. Один із сучасних літературознавців на-

звав "Intermezzo" М. Коцюбинського "стенограмою психологічних станів героя". Тож давайте разом прочитаємо цю стенограму, яка, можливо, допоможе нам краще зрозуміти героя, створити його образ.

І етюд

◆ Знайдіть у тексті першого етюду цитату, яку можна було б винести у заголовок до цього етюду ("Я утомився"). Поясніть зізнання героя "Мене втомили люди" (серце втомилося переживати чужі страждання).

вання).

◆ Прочитайте звернення героя до людини. Якою він бачить людину через призму своєї свідомості? У чому її звинувачує?

"Коло думок"

◆ Чи допомагає внутрішній монолог, звернений

до людини, уявити головного героя? Яким ви його побачили? (Очевидно, головний герой — людина небайдужа, співчутлива, життєво активна; вона гостро відчуває драматизм життя, свою причетність до всього, що відбувається у світі. Герой переживає чужі страждання як свої. Його обурює жорстокість людей. Він турбується про збереження природи. Для нього важливою є внутрішня свобода.)

◆ Зробіть припущення, яку професію має ця людина, чим вона займається. (Це письменник, який художньо відображає у своїх творах драматичні події людського життя.)

◆ В якому стані знаходиться на цей момент письменник? (Він знервований, психологічно виснажений, переживає депресію, дисгармонію зі світом, хоче відпочити від людей, прагне самотності.) Що є причиною цього? (Серце втомилося сприймати біди світу.)

◆ Які наслідки для письменника мала його втома, психологічна виснаженість? (Втома письменника стає причиною його збайдужіння до людського горя, ворожого ставлення до людей.)

Учитель. Свій стан письменник тяжко переживає, він хоче налагодити гармонію у своїй душі. Тож залишає велелюдне, гамірливе місто, виїздить у село, прагнучи залишитися наодинці з собою і природою, відновити свої душевні сили.

Тепер нам стає зрозумілим, чому М. Коцюбинський назвав свою новелу "Intermezzo". "Інтермеццо" — це перепочинок душі, стомленою довгим і важким шляхом; це ніби інтермедія між актами великої драми.

№ з/п	Психологічний стан	Цитата
1	Депресія, втома	"Я утомився. Бо життя безупинно і невблаганно іде на мене, як хвиля на берег. Не тільки власне, а і чуже."
2	Збайдужіння до людського горя	"Знаєте, я раз читав, як вас повішали цілих дванадцять... Цілих дванадцять ... і позіхнув".
3	Радість	"Розплющую очі і раптом бачу у вікнах глибоке небо і віти берези. Кує зозуля. Б'є молоточком у кришталевий великий дзвін — ку-ку! Ку-ку! — і сіє тишу по травах. Уявляється раптом зелений двір — він вже поглинув мою кімнату, — я зскакую з ліжка і гукаю в вікно до зозулі: "ку-ку... ку-ку... Добридень!.."
4	Насолода природою	"На небі сонце — серед нив я. Більше нікого. Іду. Гладжу рукою соболину шерсть ячменів, шовк колосистої хвилі."
5	Насолода самотністю	"А я все йду, самотній на землі, як сонце на небі, і так мені добре, що не паде між нами тень когось третього."
6	Стан спокою	"Пізно я повертався додому. Приходив обвіяний духом полів, свіжий, як дика квітка... Спокійний, самотній, сідав десь на ганку порожнього дому й дивився, як будувалась ніч."
7	Щастя	"... я повний приязні до сонця і йду прямо на нього, лице в лице... Я дуже щасливий, що стрічаюсь з ним тут, на просторі, де ніхто не затулить його обличчя."
8	Вдоволення	"Я тут почуваю себе багатим, хоч нічого не маю. Бо поза всякими програмами й партіями — земля належить мені. Вона моя. Всю її, велику, розкішну, створену вже, — всю я вміщаю в собі".
9	Зацікавленість природою	"Як вони оте роблять, цікавий я знати? Б'ють дзьобами в золото сонця? Грають на його проміннях, наче на струнах? Сіють пісню на дрібне сито і засівають нею поля?"
10	Оновлення	"З-під старої сторінки життя визирала нова і чиста... Не затремтів би більше перед тінню людини і не жахнувся від думки, що, може, горе людське десь причаїлось і чигає на мене".
11	Співчуття людському горю	"Говори, говори. Розпечи гнівом небесну баню. Покрий її хмарами твого горя, щоб були блискавка й грім. Освіжи небо і землю. Погаси сонце й засвіти друге на небі. Говори, говори..."
12	Внутрішня гармонія	"Душа готова, струни тугі, налагоджені, вона вже грає..."

Складання цитатної стенограми психологічних станів героя

Завдання. Об'єднайтеся в пари, виберіть із тексту новели та запишіть у другу колонку таблиці цитати, які відповідають психологічному стану героя.

Таблиця

Цитатна стенограма психологічних станів героя Бесіда

◆ Ви простежили шлях письменника від депресії, психологічного виснаження, збайдужіння — до стану оновлення душі, співчуття людському горю, внутрішньої гармонії.

◆ Чому зустріч героя з селянином вважають кульмінацією твору?

Втомлений герой ру? По-яснить, чому **Оновлений герой** герой постійно

промовляє у думках: "Говори, говори". Для чого автор використав цей рефрен (повтор)? (Оновлення героя відбулося: його душа знову відкрита до людських бід і страждань.)

◆ Розгляньте схему. Поміркуйте, що потрібно ще на ній позначити? (Світ природи, спілкування з яким сприяло оновленню героя.)

Про те, як відбувався процес оновлення душі героя та який благодатний вплив на його психіку мала природа, ми поговоримо на наступному уроці.

V. Підсумок уроку

— Чому "Intermezzo" вважають програмовим твором М. Коцюбинського, в якому письменник розкриває своє творче кредо?

Робота з епіграфом

— Поміркуйте, чи можна вислів М. Коцюбинського про те, що треба налагодити "пошарпані грубими пучками струни душі, йти до людей" вважати творчим кредо письменника?

Рефлексія

Метод "Мікрофон"

◆ Як ви тепер оцінюєте своє розуміння твору за десятибальною шкалою?

◆ Що ще залишилося незрозумілим, над чим ще потрібно поміркувати?

◆ Хто із вас відчув бажання ще раз перечитати твір?

◆ Поділіться своїм враженням від уроку. Що вас найбільше вразило? Що запам'яталось?

VI. Домашнє завдання

Опрацювати статтю підручника. З'ясувати, чому "Intermezzo" вважають взірцем імпресіонізму. Намалювати ілюстрації до твору (індивідуальне завдання).

Урок третій

Тема: Психологічно переконливе розкриття внутрішнього стану людини в новелі М. Коцюбинського "Intermezzo". Символічні образи. Поетика імпресіонізму.

Мета: вчити школярів аналізувати імпресіоністичну поетику, визначати роль пейзажу, звукових образів, світлотіні, знаходити та пояснювати символічні образи, ускладнені метафори, роль внутрішнього монологу, прийомів контрасту; розвивати літературно-аналітичні навички учнів, вміння аналізувати та інтерпретувати твір; виховувати естетичні почуття, культуру читача.

Обладнання: комп'ютер, мультимедійний проектор.

Епіграф до уроку: Бачити, відчувати, виражати.

Брати Гонкури

Хід уроку

I. Вступне слово вчителя

Учитель. На минулому уроці ви ділилися своїми читальними враженнями від новели М. Коцюбинського "Intermezzo" й казали, що вона складна й незрозуміла, адже сюжет твору зводиться до розповіді про героя, який втомився, виїхав на природу, поспостерігав за сонцем, нивами, жайворонком, собаками, зустрів людину, чомусь страшенно зрадив і знову повернувся до міста. Зрозуміло, що такий сюжет твору потребує "ключа", який би розшифрував глибокий підтекст новели.

На минулому уроці ми шукали цей "ключ" в особливостях жанру психологічної новели. На цьому уроці ми шукатимемо "ключ" до розуміння новели в імпресіоністичній поетиці, адже "Intermezzo" називають взірцем імпресіонізму.

II. Мотивація навчальної діяльності

Розповідь учителя (у супроводі комп'ютерної презентації "Імпресіонізм у малярстві та літературі")

Імпресіонізм (від фр. *impression* — враження) — художній напрям у малярстві, літературі та музиці, що заснований на принципі безпосередньої фіксації вражень та спостережень. Імпресіонізм виник та остаточно

Імпресіонізм

Імпресіонізм (від фр. *impression* - враження) - художній напрям, що заснований на принципі безпосередньої фіксації вражень та спостережень.

Виник у Франції у другій половині XIX ст.

Клод Моне. «Бульвар Капуцинок». 1873

сформувався в другій половині XIX століття у Франції. Засновники імпресіонізму діяли на противагу реалізму. Імпресіоністи намагалися у своїх творах пе-

Представники імпресіонізму в світовій літературі

- > Гі де Мопассан
- > Кнут Гамсун
- > Альфонсо Доде

Альфонсо Доде

Кнут Гамсун

Гі де Мопассан

редати шляхетні, витончені особисті враження та спостереження мінливих миттєвих відчуттів та переживань, картин природи, схопити мінливі ефекти світла. Вони не прагнули об'єктивно відобразити реальність, вони відтворювали власні почуття від побаченої реальності. Термін "імпресіонізм" уперше використав Клод

Представники імпресіонізму в українській літературі

- М. Коцюбинський,
- О. Кобилянська,
- Г. Косинка,
- М. Хвильовий,
- В. Винниченко,
- А. Головка

Ольга Кобилянська

М.Хвильовий

Моне, назвавши свою картину "Імпресія (враження), схід сонця" (1872).

В цьому стилі творили французькі художники: Клод Моне, Едуар Мане, Едгар Дега, Каміль Піссаро, Огюст

Імпресіонізм у літературі. Спільне з малярством

- Зовнішній світ не деталізується, а передається максимально лаконічним і водночас точним штрихом.
- Враження від навколишнього світу втілені у почутті, настрої, переживанні.
- Культивування красивого, світлого.

Ренуар.

Представниками імпресіонізму в літературі були Альфонсо Доде, Гі де Мопассан, Стефан Цвейг, Кнут

Визначальні риси імпресіонізму

- Зображується не сам предмет, а враження від нього.
- Імпресіоністи орієнтуються на почуття, а не на розум.
- Відмова від ідеалізації.

Михайло Коцюбинський

Intermezzo

Поясніть на прикладі твору

- В центрі уваги письменника не послідовна зміна подій і явищ, не період із життя героя, а уривчасті фрагменти, відбиті у свідомості персонажа.

Поясніть на прикладі твору

- Герой не змінює зовнішній світ, а «колекціонує» враження.

Гамсун. З-поміж українських прозаїків у цій стильовій манері працювали М.Коцюбинський, Ольга Кобилянська, Г.Косинка, М.Винниченко, М. Хвильовий, Андрій Головка.

I. Актуалізація опорних знань

1. Назвіть представників імпресіонізму в світовій літературі. З творами якого із цих письменників ви зна-йоми? Поділіться враженнями від прочитаних творів.

Завдання. Проілюструйте окремі визначальні риси імпресіонізму на прикладі новели М.Коцюбинського "Intermezzo".

III. Оголошення теми та мети уроку

IV. Вивчення нового матеріалу

Учитель. Для "Intermezzo" як імпресіоністичного твору характерна багатожанровість. Твір можна розглядати і як психологічну новелу, і як лірико-психологічну поему в прозі, написану в імпресіоністичній манері.

Пропоную продовжити пошук "ключа" до розуміння новели "Intermezzo" у її жанрових особливостях. (Робота з першою колонкою таблиці "Жанрові особливості "Intermezzo".) Ми знайшли той "ключ", який допоміг нам усвідомити, що сюжет твору будується не на зовнішніх подіях, а на внутрішніх психологічних станах героя.

— Поміркуйте, що дає підстави визначати жанр "Intermezzo" як лірико-психологічної поеми в прозі, написаної в імпресіоністичній манері? (У творі зображується внутрішній стан ліричного героя, світ його почуттів і настроїв, який перебуває у тісному зв'язку з природою. Твір пронизаний особливим ліризмом у зображенні картин природи). (Учні заповнюють другу колонку таблиці.)

Учитель. Так, справді, у новелі "Intermezzo" зображення природи наближене до пейзажної лірики. Картини природи захоплюють своєю красою.

— Які відчуття у вас викликали пейзажі М. Коцюбинського? Прочитайте опис природи, який вас найбільше вразив.

— Яку особливість пейзажних зображень у творі "Intermezzo" ви помітили? (Опис природи дається через сприйняття героя.)

Учитель. Ми знаємо, що зображення природи через сприйняття героя — це особливість імпресіоністичного стилю М.Коцюбинського.

Ще одна особливість полягає у тому, що природа (квіти, рослини, птахи, тварини) у художньому світі "Intermezzo" — це символи тих внутрішніх явищ і процесів, що відбуваються в душі героя.

Вправа "Займи позицію"

Запитання

— Чи можна розглядати "Intermezzo" як драматичний твір? Для того, щоб дати відповідь на це запитання, пригадайте особливості драматичного твору. Отже, хто вважає, що "Intermezzo" не можна вважати драматичним твором?

Перша позиція. "Intermezzo" — не драматичний твір. Учні наводять аргументи: драматичний твір створюється для постановки на сцені, а тому герой зображується в конфлікті і спілкуванні з іншими героями. Цього в "Intermezzo" немає.

Друга позиція. "Intermezzo" можна вважати драматичним твором. Учні аргументують це тим, що автор розпочинає твір переліком незвичайних дійових осіб: Моя утома, Ниви у червні, Сонце, Три білих вівчарки, Зозуля, Жайворонки, Залізна рука города, Людське горе. Це ознака драматичного твору.

Учитель. Питання не просте. Якщо автор розпочинає твір із переліку дійових осіб, то, очевидно, він бачить його все ж таки драматичним. Але тоді виникають

наступні запитання. Спробуйте на них дати відповіді. (Коллективне заповнення третьої колонки таблиці.)

— Якщо є дійові особи, то, очевидно, має бути сцена, на якій ці дійові особи мають грати. Де знаходиться сцена у творі? (Сцена — це душа ліричного героя з її болями та радощами, з утотою та надією, вірою в перемогу світлих ідеалів.)

— Якщо твір драматичний, то герой зображується через діалоги та монологи. Чи є це в "Intermezzo"? (Так, характер героя розкривається через його внутрішні монологи, через слово.)

Психологічна новела	Лірико-психологічна поема в прозі	Драма (лірична драма в прозі)
Описуються та аналізуються: ◆ психологічні стани героя; ◆ душевні поривання і відчуття; все подається через суб'єктивне сприйняття героя	◆ У творі зображується внутрішній стан ліричного героя, світ його почуттів і настроїв, який перебуває у тісному зв'язку з природою. ◆ Твір пронизаний особливим ліризмом у зображенні картин природи	◆ Автор дає перелік незвичайних дійових осіб. ◆ Сцена — це душа ліричного героя з утотою та надією, вірою в перемогу світлих ідеалів. ◆ Характер героя розкривається через його внутрішні монологи, через слово). ◆ Дійові особи, які є символами душевних переживань, вступають у конфлікт один з одним.

— Драматичний твір, як правило, побудований на конфлікті. Про який конфлікт можна говорити у творі "Intermezzo"? (Дійові особи, які є символами душевних переживань, вступають у конфлікт один з одним.)

Учитель. Отже, "Intermezzo" можна розглядати і як психологічну новелу, і як лірико-психологічну поему в прозі, і як драматичний твір (за визначенням окремих літературознавців, лірична драма в прозі).

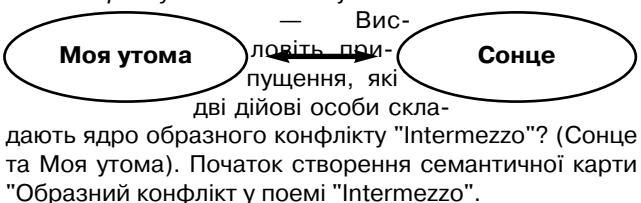
Таблиця

Жанрові особливості "Intermezzo"

Конфлікт дійових осіб — символів душевних переживань

— Назвіть дійових осіб, перелік яких подає автор. (Моя утота, Ниви у червні, Сонце, Три білих вівчарки, Зозуля, Жайворонки, Залізна рука города. Людське горе.)

— Доведіть, що дійові особи створені за принципом контрасту. Поясніть чому.

— Що символізують Сонце і Моя утота? (Сонце — символ вічності, життя, світла, громадського обов'язку; Моя утота — втома, зневіра в людину, відхід від громадських обов'язків письменника.)

Семантична карта

"Образний конфлікт у поемі "Intermezzo"

(1 етап створення)

відбувається зіткнення світла і темряви, морального здоров'я і хвороби; життєвого оптимізму і депресії; бажання писати про людей і для людей та зневіра і відраза до людей; прагнення виконувати громадські обов'язки і відхід від них. Це символізують дійові особи твору — Сонце та Моя утота. Що переможе у цьому конфлікті двох сил у людині? Про це ми поговоримо трошки пізніше.

Завдання. Закінчіть створення семантичної карти. Згрупуйте дійових осіб: ті, які сприяють фізичному й моральному оздоровленню митця (біля Сонця); ті, які породжують хворобливі відчуття (біля дійової особи Моя утота).

Робота з текстом

З'ясування та перевірка символічного значення окремих "дійових осіб".

Жайворонки вважаються символом творчої наснаги митця.

Робота в парах

Завдання

— Об'єднайтеся в пари. Прочитайте запропонований уривок. Знайдіть у ньому та підкресліть художні засоби імпресіоністичної поетики: зорові, звукові образи, світлотіні, ускладнені метафори, прийоми контрасту.

— Зробіть висновок, чи справді жайворонки є символом творчої наснаги митця.

(Учні читають уривок із "Intermezzo" від слів "Коли лежиш в полі лицем до неба" до слів "Це було прекрасно".)

Перевірка виконання завдання.

Завдання. Прослухайте уривок із твору. Знайдіть у ньому два символічні образи, поясніть їх. Поміркуйте, до якої групи дійових осіб ви їх віднесете (Сонце — Моя утота).

"Intermezzo" (уривок)

А другий раз звістку про ряд білих мішків заїв стиглою сливою. Так взяв, знаєте, в пальці чудову сочисту сливу... і почув в роті приємний солодкий смак... Ви бачите, я навіть не червоню, лице моє біле, як і у вас, бо жах висмоктав з мене всю кров. Я не маю вже краплі гарячої крові й для тих живих мертвяків, серед яких ви йдете, як кривава мара. Проходьте! Я утомився. (Білі мішки — символ страчених повішених революціонерів; слива символізує байдужість.)

Розв'язання конфлікту "Сонце — Моя утота"

Завдання.

— Прочитайте запропонований уривок.

— Знайдіть у ньому та підкресліть ті художні засоби імпресіоністичної поетики (зорові, звукові образи, світлотіні, ускладнені метафори, прийоми контрасту), за допомогою яких автор зображує перемогу Сонця у внутрішньому психологічному конфлікті свого героя.

— Доведіть, що у конфлікті "Моя утота — Сонце" перемагає Сонце.

(Читання уривка від слів "Повернутись до нього спиною — крий боже!" до слів "Я теж пустив свою душу під чорний пар...")

Перевірка виконання завдання.

V. Підсумок уроку

Учитель. "І благословен я був між золотим сонцем й зеленою землею, Благословен був спокій моєї душі. З-під старої сторінки життя визирала нова і чиста — і невже я хотів би знати, що там записано буде? Не затремтів би більше перед тінню людини і не жахнувся від

думки, що, може, горе людське десь причаїлось і чигає на мене". Так перемагає в героєві світло, моральне і фізичне здоров'я, громадянський обов'язок митця — жити, боротися, писати для людей.

Вправа "Коментар". Прокоментуйте думку літературознавця Л. Новиченка:

"В "Intermezzo" письменник з усією рішучістю і послідовністю виступив проти реакційних буржуазних теорій про "незалежність" митця від суспільства. Для чесного митця неможлива втеча від суспільних справ, від визвольної боротьби, — говорив кожним рядком свого твору великий народний письменник".

Метод "Мікрофон"

— Чому М. Коцюбинського називали "Великим Сонцепоклонником"?

— Які "ключі" ви відкрили для себе, що в майбутньому допомогатимуть вам розуміти імпресіоністичні твори?

VI. Домашнє завдання. Прочитати повість "Тіні забутих предків", переглянути фільм за мотивами твору. Порівняти, зробити висновки.

Урок четвертий

Тема: М. Коцюбинський. "Тіні забутих предків". Трагічна доля Івана і Марічки як наслідок суперечності між мрією й дійсністю. Духовний світ людини у зв'язку зі світом природи.

Мета: вчити учнів аналізувати образи Марічки та Івана, пояснювати роль описів природи у творі; розвивати літературно-аналітичні вміння школярів, навички критичного мислення; виховувати співчуття, співпереживання як важливі ознаки гуманізму людини; сприяти усвідомленню учнями краси глибокого почуття кохання і деспотизму антигуманних звичаїв.

Обладнання: комп'ютер, мультимедійний проєктор, комп'ютерна презентація.

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань

Учитель. Сьогодні ми розпочинаємо відкривати чарівний поетичний світ повісті М. Коцюбинського "Тіні забутих предків". Ваше перше знайомство з твором уже відбулося.

Метод "Мікрофон"

— Поділіться своїми враженнями від прочитання твору.

— Порівняйте свої враження від читання твору та перегляду фільму.

II. Оголошення теми уроку

III. Вивчення нового матеріалу

1. Історія написання повісті

Розповідь учителя (супроводжується презентацією)

Історія написання повісті "Тіні забутих предків" пов'язана з гуцульським селом Криворівню. Криворівня — одне з найстаріших сіл на Гуцульщині. Воно розташоване у Верховинському районі в долині ріки Чорний Черемош.

У XIX ст. с. Криворівня було улюбленим місцем відпочинку багатьох письменників. З селом тісно пов'язане ім'я Івана Франка. Він щороку відпочивав тут з 1901 по 1914 рр. За переказами, великий Каменярь кілька разів підіймався на гору Писаний Камінь, де залишив свій автограф.

М. Коцюбинський уперше відвідав карпатське село в

1910 році, а вже через рік повернувся туди вдруге. Друге перебування митця у горах з сином Юрієм вже виявилось не просто відкриттям Коцюбинським екзотичного закутка України, а щирим зачаруванням красою гір, захопленням яскравими людськими характерами.

Письменник зібрав чимало фольклорного матеріалу, а також простудіював праці про Гуцульщину відомих етнографів В. Шухевича й А. Онищука.

Коцюбинський усе більше захоплювався у гірський край, що відкрив перед ним свою первозданну красу: "Весь час проводжу в екскурсіях по горах, верхи на гуцульському коні, легкому й граціозному, як балерина. Побував у диких місцях, доступних не багатьом... Гуцули — дуже оригінальний народ з багатою фантазією, зі своєю рідною психікою. Глибокий язичник — гуцул — все своє життя, до смерті, проводить у боротьбі зі злими духами, що населяють ліси, гори і води. Християнство він скористався лише для того, щоб прикрасити язичницький культ. Скільки тут красивих казок, переказів, вірувань, символів!"

В основу повісті "Тіні забутих предків" покладений мандрівний сюжет про закоханих із ворогуючих родів, подібний до фабули трагедії "Ромео і Джульєтта" В. Шекспіра. Проте автор ставить за мету змалювати не своїх сучасників, а давніх горян, які жили років п'ятсот тому і склали міфи й легенди, здійснювали певні обряди, щоб побороти страх перед невідомими силами природи.

"Тіні забутих предків" — неперевершений твір М. М. Коцюбинського, напоєний пахощами поезії, народними легендами, осяяний сонячною красою Гу-

цулі. Він був завершений у жовтні 1911 року в Чернігові й наступного року надрукований у Львівському "Літературно-науковому віснику" та журналі "Заветы". Фахівці та читачі визнали повість Коцюбинського шедевром красного письменства.

За мотивами повісті "Тіні забутих предків" Сергій

Параджанов у 1964 р. відзняв однойменний фільм, який здобув світове визнання, отримав 28 призів, нагород і дипломів на міжнародних фестивалях.

У Криворівні створено музей фільму "Тіні забутих предків". Він розташований в будинку, в якому жила знімальна група і де відбувалися зйомки окремих

епізодів фільму.

Тисячі людей щорічно приїжджають до Криворівні, щоб відчувати атмосферу легендарного твору та фільму, відзнятого за його мотивами.

2. З'ясування основної думки твору

Учитель. Письменник сумлінно працював над потоцікю назви своєї повісті.

У чернетках М. Коцюбинського було тринадцять варіантів назв. Серед них: "Тіні минулого", "Голос віків", "Відгомін передвіку", "Дар предків забутих", "Подих віків".

— Як ви гадаєте, яку думку хотів утілити в своєму творі письменник, обираючи такі назви? (Заклик до нащадків пам'ятати про найістотніші філософські категорії: життя, любов і смерть; відтворення краси карпатських поселень, їх неповторної природи; величний гімн красі життя, світлому почуттю кохання.)

Учитель. Коцюбинський зупиняється на назві "Тіні забутих предків", аби підкреслити особливість буття гірських мешканців, які у ХХ ст. захищають гідність роду, залишаються язичниками, що живуть серед добрих і злих духів.

3. Аналіз твору

Бесіда.

1. Чому від самого початку кохання Івана й Марічки було трагічним? (На перешкоді закоханим стала давня ворожнеча родів.)

2. Перекажіть сцену жорстокої бійки між Гутенюками і Палійчуками. Чому Іван вдарив дівчинку? (Марічка була з роду Гутенюків. Хлопець піддався інстинкту

сліпого і злого.)

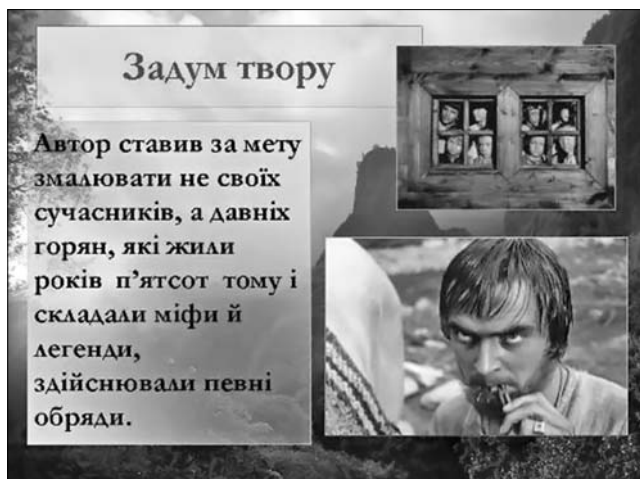
3. Інсценізуйте зустріч Івана з Марічкою.

Любов до мистецтва	
Іван	Марічка
Марічка любила, коли він грав на флюярі. Задуманий	Марічка обзивалась на гру флюяри, як самичка до дивсе, встромляв очі кудиського голуба, — співанка-поза гори, неначе видів, чого не бачили другі...
	Марічка і сама вмiла скла-дати пісні.

4. "Тепер вони вже сиділи рядочком, забувши про вереск бійки й сердитий шум річки, а вона оповідала йому, що зветься Марічка..." Чому виникла взаємна симпатія?

5. Використовуючи текст твору, розкажіть, якими були дитячі забави героїв. Як вони були пов'язані з природою? Чи можна сказати, що природа єднала героїв?

(Пасли ягнята, качались на мхах, "забирались на біле каміння і лячно зазирали звідти у прірву...", шукали таємниць у природі. Знали повір'я. "Вони обоє знали, що то бродить по лісі невидима сокира, гупа об дерева і хека з втомлених грудей"); робили курбало у

потоці і "бовталися в нім".)

6. "Коли вони старшими стали, забави були вже інші". Що тепер об'єднувало героїв?

7. Як поєднуються в житті героїв мистецтво і природа? Які картини природи виникають в уяві того, хто слухав гру Івана на флюярі? Зачитайте. Доведіть, що природа зображена в імпресіоністичній манері.

8. Про що співала і складала пісні Марічка? Як природа входила в її вірші?

9. Чому свої вірші Марічка закінчувала однаковими рядками:

"Ой кувала ми зозулька та й коло потічка.
А хто ісклав співаночку? Йванкова Марічка".

10. Про що мріяли закохані герої? Чому їхні мрії не були безхмарними? Що їх турбувало?

Інценування уривка "Побачення Івана та Марічки"

- Любчику Іванку! Ци будемо в парі усе?
- Єк бог дасть, моє солодашко.
- Ой, ні! Велику пізьму має у серці старина наша. Не набутися нам.
- Я не требую їхнею згодою. Най що хоте роб'є, а ти будеш мою.
- Ой мой-мой! Шо ти говориш...
- Шо чуеш, душко.

Чому закохані змушені були розлучитися? (Іван мав іти в найми на полонину.)

Вправа "Майстерня автора"

1. Прочитайте уривок "Прощання Івана і Марічки". За допомогою чого автор створює поетичну зворуш-

ливу картину прощання закоханих перед розлукою? Що вас найбільше зворушило у цій сцені? Висловіть свої враження.

2. Самостійно прочитайте уривок із твору з описом природи полонини (на свій вибір). Знайдіть та опишіть у зошити художні засоби, які використовує автор для змалювання пейзажу. Зробіть висновок, як пейзаж допомагає відчути внутрішній стан героя.

"Словесне малювання"

З якими містичними поетичними силами природи, казковими явищами зустрічається Іван на полонині? Намалюйте словами картину казкових явищ у природі.

(Читання уривка зі слів: "Іван виходить з стаї. Тиша і холод обіймають його..." до слів: "Тоді йому робиться ясно: се його кличе лісна. І, хрестячи груди та озирючись лячно, він повертає до стаї".)

Обговорення

1. Якою автор зображує природу? Чи відповідає опис природи душевному стану Іванка?

2. Як автор створює атмосферу передчуття трагічного?

(Читання уривка від слів "Недаремне Іван поспішав з полонини..." до слів "Потому щез".)

"Коло думок"

Іван Палійчук	Марічка Гутенюк
Розуміє природу, чує її подих	Обожнює природу, сприймає її як живу істоту
Природність почуттів до Марічки	Гармонійність почуттів до Івана
Поетичність рис характеру	Віра в те, що природа, її поезія породжують любов

- Чому Марічка гине саме від води?
- Як картини природи допомагають передати велику трагедію Івана?
- Куди, на вашу думку, "щез" Іван на шість років? Чому він не міг залишитися в селі?

IV. Підсумок уроку
Вправа "Коментар"

Прокоментуйте думку Світлани Лютіної: "Іван і Марічка, на мій погляд, — тіні забутих предків, тобто Івана й Марічки, які жили в далекому минулому. Вони водночас далекі предки для тих Івана й Марічки, які житимуть у далекому майбутньому, бо в цих двох живе душа-тінь народу".

V. Домашнє завдання. Скласти цитатне підтвердження характеристики Івана та Марічки. Підготуватися до семінарського заняття (за окремими запитаннями).

Урок п'ятий

Тема: Фольклорне тло повісті М.Коцюбинського "Тіні забутих предків". Образи Івана і Марічки як втілення романтичної незнищенності кохання.

Мета: вчити учнів пояснювати образи і символи твору, аналізувати образи Марічки та Івана, вміти знаходити протиставлення реалій життя внутрішньому світові душевно багатих натур; розвивати навички самостійної роботи з художніми та науково-публіцистичними текстами; виховувати гуманістичні почуття, культуру читача.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Вид уроку: семінарське заняття.

Хід уроку

I. Вступне слово вчителя

II. Виступи учнів з повідомленнями на теми:

— "Весь світ був як казка, повна чудес, таємнича, цікава й страшна" (зображення фантастичних, казкових елементів у повісті "Тіні забутих предків").

— Особливості зображення звичаїв та обрядів гуцулів у творі.

— Поєднання в повісті "Тіні забутих предків" художнього вимислу з реаліями життя і побуту народу.

— Синкретичне поєднання християнських уявлень з язичницькими віруваннями у творі.

— Використання фольклорно-етнографічних матеріалів у творі (назви міфічних істот, назви дерев, гір, річок, мова, фольклорні твори, ментальність народу тощо).

— Імпресіоністичні засоби зображення пейзажу в творі.

— Зображення різного сприйняття сил природи у творі (поетичне — Іван, Марічка та побутове — Палагна).

— Зображення у творі народних звичаїв (Святий вечір, ворожіння на Благовіщення).

— Вічна тайна кохання: чому Палагна не змогла замінити Івану Марічку?

— Використання мандрованого сюжету в трагедії Шекспіра "Ромео і Джульєтта" та повісті М.Коцюбинського "Тіні забутих предків" (порівняльний аспект).

III. Підсумок уроку

Метод "Мікрофон"

Як відомо, "Тіні забутих предків" — один із останніх творів М. Коцюбинського. Тому сучасник митця, письменник Михайло Могіляньський, трактував "Тіні забутих предків" як низку авторських "прощальних міркувань про життя людське", "останнє "прощавай!" життю і привіт тим, хто має продовжувати його безперервність".

— Які, на вашу думку, ідеї, поради залишив М.Коцюбинський в "Тінях забутих предків" для прийдешніх поколінь?